

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เป็นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานของท่านพุทธทาสภิกขุส่วนหนึ่งและส่วนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิเทศศาสตร์ ส่วนหนึ่งซึ่งผู้วิจัยได้เรียงลำดับดังต่อไปนี้

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานของพุทธทาสภิกขุ

2.1.1 ปฏิจ্ঞสมุปบาทมนสิการ มหาขันธกะ พระวินัยปิฎกเล่มที่ 4 (4/ 1/ 3) พระผู้มีพระภาคเจ้าแรกตรัสรู้ทรงมนสิการปฏิจ্ঞสมุปบาทเป็นอนุโลมและปฏิโลมว่าดังนี้

ปฏิจ্ঞสมุปบาท อนุโลม

เพราะ อวิชา เป็นปัจจัย	จึงมีสังขาร
เพราะ สังขาร เป็นปัจจัย	จึงมีวิญญาณ
เพราะวิญญาณ เป็นปัจจัย	จึงมีนามรูป
เพราะนามรูป เป็นปัจจัย	จึงมีสฬายตนะ
เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย	จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะ เป็นปัจจัย	จึงมีเวทนา
เพราะเวทนา เป็นปัจจัย	จึงมีตัณหา
เพราะตัณหา เป็นปัจจัย	จึงมีอุปาทาน
เพราะอุปาทาน เป็นปัจจัย	จึงมีภพ
เพราะภพ เป็นปัจจัย	จึงมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เป็นอันว่ากองทุกข์ทั้งมวลย่อมเกิด ด้วยประการฉะนี้

ปฏิจ্ঞสมุปบาท ปฏิโลม

อนึ่งเพราะอวิชา นั้นแหละดับ โดยไม่เหลือด้วยมรรคคือวิราคะ สังขารจึงดับ

เพราะสังขาร ดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณ ดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ
เพราะตัณหาดับ	อุปาทานจึงดับ

เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ
 เพราะภพดับ ชาติจึงดับ

เพราะชาติดับ ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงดับ เป็นอันว่า กองทุกข์ทั้งมวลนั้นย่อมดับ ด้วยประการฉะนี้

2..1.2 ปฏิจสงมุปบาท มหานิทานสูตร ที่จณิกาย มหาวรรค พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ 10 (10/57/ 51) พระผู้มีพระภาคตรัสตอบอธิบายต่อพระอานนท์กรณีปฏิจสงมุปบาทว่า “อย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ ปฏิจสงมุปบาทนี้ ลึกซึ่งสุดประมาณและปรากฏเป็นของลึก ดูกรอานนท์เพราะไม่รู้จริง เพราะไม่แทงตลอดซึ่งธรรมอันนี้ หมุ่สัตว์จึงเกิดเป็นผู้ยุ่งประคองค้ำของช่างบุก เกิดเป็นปม ประหนึ่งกระจุกค้ำย เป็นผู้เกิดมาเหมือนหม้อมุงกระต่ายและหม้อปล้องจึงไม่พ้นอบาย ทุกคติ วินิบาต สงสาร.....”

2.1.3 สุตตันตภาษณีย์ ปัจจยาการวิภังค์ วิภังคปกรณ์ พระอภิธรรมปิฎกเล่มที่ 35 (35/255/131) มีอธิบายปฏิจสงมุปบาทว่า

สังขารเกิดเพราะอวิชชา เป็นปัจจัย
 วิญญาณเกิดเพราะสังขาร เป็นปัจจัย
 นามรูปเกิดเพราะวิญญาณ เป็นปัจจัย
 สฬายตนะเกิดเพราะ นามรูปเป็นปัจจัย
 ผัสสะเกิดเพราะสฬายตนะ เป็นปัจจัย
 เวทนาเกิดเพราะผัสสะ เป็นปัจจัย
 ตัณหาเกิดเพราะ เวทนาเป็นปัจจัย
 อุปาทานเกิดเพราะตัณหา เป็นปัจจัย
 ภพเกิดเพราะอุปาทาน เป็นปัจจัย
 ชาติเกิดเพราะภพ เป็นปัจจัย

ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เกิดเพราะชาติ เป็นปัจจัย ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลย่อมมีด้วยประการฉะนี้

2.1.4 สุชีพ ปุณฺณานุภาพ (2539) อธิบายว่า “ปฏิจสงมุปบาทคือ ความเกิดขึ้นโดยอาศัยเหตุปัจจัย รวมทั้งเมื่อกล่าวถึงความดับ ก็แสดงเหตุปัจจัยที่ดับเป็นต่อ ๆ กันไป”

2.1.5 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549) ได้อธิบายปฏิจสงมุปบาทในบริบทของการดำเนินชีวิตว่า “หลักปฏิจสงมุปบาทนี้ถูกนำมาแปลความหมายและอธิบาย โดยนัยต่าง ๆ ซึ่งพอสรุปเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. การอธิบายแบบแสดงวิวัฒนาการของโลกและชีวิต
2. การอธิบายแบบแสดงกระบวนการเกิด-ดับแห่งชีวิตและความทุกข์ของบุคคลซึ่งแยกได้

เป็น 2 นัย

- 1) แสดงกระบวนการช่วงกว้างระหว่างชีวิตต่อชีวิตคือแบบข้ามภพข้ามชาติ
- 2) แสดงกระบวนการที่หมุนเวียนอยู่ตลอดเวลาในทุกขณะของการดำรงชีวิต....

..เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งสำหรับประกอบการพิจารณาว่า การแปลความหมายอย่างใดถูกต้อง ควรยอมรับหรือไม่ ก็คือ พุทธประสงค์ในการแสดงพุทธธรรมซึ่งต้องถือว่าเป็นความมุ่งหมายของการทรงแสดงหลักปฏิจจสมุปบาทด้วยในการแสดงพุทธธรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงมุ่งหมายและสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่นำมาใช้ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้จริง เกี่ยวข้องกับชีวิต การแก้ไขปัญหาชีวิต และการลงมือทำจริง ๆ ไม่ทรงสนับสนุนการพยายามเข้าถึงสังขารธรรมด้วยวิธีการครุ่นคิดและถกเถียงหาเหตุผลเกี่ยวกับปัญหาทางอภิปรัชญา...

หลักปฏิจจสมุปบาทแบบประยุกต์แสดงการเกิดขึ้นของชีวิตแห่งความทุกข์หรือการเกิดขึ้นแห่งการ(มีชีวิตอยู่อย่าง)มีตัวตนซึ่งจะต้องมีทุกข์เป็นผลลัพธ์แน่นอน เมื่อทำลายวงจรในปฏิจจสมุปบาทลงก็เท่ากับทำลายชีวิตแห่งความทุกข์หรือทำลายความทุกข์ทั้งหมดที่เกิดจากการ(มีชีวิตอยู่อย่าง)มีตัวตน นี่ก็คือสภาวะที่ตรงกันข้าม อันได้แก่ชีวิตที่เป็นอยู่ด้วยปัญญา อยู่อย่างไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน อยู่อย่างอิสระ อยู่อย่างประสานกลมกลืนกับธรรมชาติหรืออยู่อย่างไม่มีทุกข์”

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานของฟรีดริช นิทซ์เช่

2.2.1 เจลิเมเกียรติ ผิวนวน (2519) ได้อธิบายการเกิดซ้ำชั่วคราวว่า “หลักการเรื่อง “การเกิดขึ้นซ้ำกันชั่วคราว” นี้คือแนวความคิดที่ว่า เหตุการณ์ทุกอย่างจะเกิดขึ้นซ้ำรอยเดิมนับครั้งไม่ถ้วน: “สรรพสิ่งจะดำเนินไป สรรพสิ่งจะย้อนกลับมา กงล้อแห่งการดำรงอยู่จะหมุนไปชั่วกาลนาน สรรพสิ่งจะตายไป สรรพสิ่งจะผลิดอกเติบโตขึ้นใหม่ เวลาแห่งการดำรงอยู่จะวิ่งไปชั่วกาลนาน” ชีวิตตอนสูงส่งคือชีวิตซึ่งจะให้กาลภายหน้าของการเกิดขึ้นซ้ำกันชั่วคราวเป็นไปอย่างหน้าขึ้นขมยินดี”

2.2.2 รมรงค์ ยงศรีชูชาติ (2548) อธิบายถึงการปะทะสังสรรค์ระหว่างมนุษย์กับระบบคุณธรรม ศีลธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันว่า “สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญก็คือ การกลายมาเป็น (becoming) เพลโตให้โลกของแบบเป็นตัวชี้้นำเพื่อที่จะบอกว่า สิ่งที่ปรากฏให้เห็น (appearance) เป็นเช่นใดได้บ้าง แต่ในความคิดของนิทซ์เช่แล้วสิ่งนี้คือกระบวนการ(process)ซึ่งโดยตัวของมันเองมันคือกระบวนการของการกลายมาเป็นซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมโยงกันระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่จริง และสิ่งที่ไม่เป็นอยู่จริง..โดยเน้นที่ ‘กระบวนการกลายมาเป็น’ ว่ามันทำหน้าที่อย่างไรบ้างในฐานะที่บ่งชี้สิ่งหนึ่งให้มีคุณค่าขึ้นมา..

มนุษย์มักอ้างเสมอว่า เหนือกว่าสัตว์เพราะมนุษย์มีสติปัญญา แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถที่จะบ่งชี้ได้ว่าการดำรงชีวิตอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งได้ดำเนินชีวิตไปตามสภาวะการณ์ที่แตกต่างกันท่ามกลางภาวะธรรมชาตินั้น การดำรงชีวิตแบบไหนมีคุณค่า(Value)และสามารถรับรู้โลกที่ถูกต้องมากกว่ากัน”

2.2.3 เกษม เพ็ญภินันท์ (2549)อธิบายการดำรงชีวิตประจำวันในความเป็นสมัยใหม่ว่า “สำหรับ guideline ของชีวิต ความรู้ทางปรัชญาหรือจิตวิทยาไม่ใช่เรื่องการบอกว่า อะไรผิด อะไรถูก ดีเลว แต่เป็นการรู้จักตัวเองที่จะจัดการกับชีวิตอย่างไร ในสถานการณ์ที่เราเป็นอยู่.... การรู้จักตัวเอง(self-knowledge)นี้พยายามจะบอกว่า เรามั่มเพาะหรือเริ่มต้นจากตัวเราเองขึ้นมา และมันช่วยguide เราได้อย่างไรเพราะรู้ว่า ตัวเองเป็นใคร รู้ตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง เราสามารถที่จะ conduct ตัวเอง กำหนดวิถีชีวิตของเราเองได้ จริยศาสตร์ไม่ใช่เรื่องของศีลธรรม แต่ศีลธรรมเป็นส่วนหนึ่งของจริยศาสตร์ สิ่งสำคัญที่สุดของจริยศาสตร์คือ “conduct of life” คือการจัดการ การจัดการเกี่ยวกับชีวิต การรู้จักตัวเองมันทำให้เราได้ประสบการณ์ เราคิด เราเข้าใจโลก สุดท้าย คุณค่าของชีวิตก็คือ การรู้ creat Invent ประดิษฐ์ตัวคุณเพราะคุณรู้คุณค่าสิ่งที่เป็นตัวคุณ”

2.2.4 Gilles Deleuze (1983) อธิบายปัญหาของการเกิดซ้ำ(Eternal return) ว่า “ความสัมพันธ์ของคุณภาพ 2 ประการของ Will to Power คือ การปฏิเสธและการยืนยัน ความสัมพันธ์ของ Will to Power ในตัวมันเองมีการเกิดขึ้นซ้ำนิรันดร์และความเป็นไปได้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีความรู้สึกใหม่ การคิดใหม่และที่สำคัญที่สุดคือสิ่งใหม่ ในศัพท์วิทยาของ Nietzsche สิ่งตรงข้ามกับคุณค่าหมายถึงการกระทำในสถานะที่เป็นปฏิกิริยาได้ (การหันหลังให้กับการกระทำ) แต่การเปลี่ยนแปลงคุณค่าหรือการแปรสิ่งที่ไม่เป็นคุณค่าให้เป็นคุณค่าหมายถึงการยืนยันเจตจำนงแห่งอำนาจที่มี

การเกิดขึ้นซ้ำนิรันดร์ได้สอนเราว่า การกลายสภาพเป็นแบบ reactive ไม่มีภาวะใด ๆ ตามมา อีกอย่างที่มันสอนเราคือ เกี่ยวกับความมีอยู่ของการกลายสภาพเป็นแบบ active กระบวนการของการกลายสภาพเป็นมันมีอย่างจำต้องเป็น โดยกระบวนการการผลิตซ้ำของการกลายสภาพ การอธิบายทางกายภาพก็คือ การยืนยันสภาวะของการกลายสภาพ(ทำ)ในทางภววิทยา มันคือ การยืนยันภาวะการณ่กลายสภาพโดยผ่านการยืนยันตัวตนของตนเอง (self-affirming)”